

Literatur.

- CHRISTIANSEN, C. F. & S. E. POULSEN, 1941: Lille Fluesnapper (*Muscicapa p. parva* Bechst.) ynglende i Kongelunden paa Amager. — Dansk Orn. For. Tidsskr., **35**, p. 153—158.
- GUSTAFSSON, K. J., 1944: Häckningsfynd av lilla flugsnapparen (*Muscicapa p. parva* Bechst.) i Småland. — Vår Fågelvärld, **3**, p. 100.
- OTTERLIND, G., 1944: En iakttagelse av lilla flugsnapparen (*Muscicapa p. parva* Bechst.) och en översikt av artens uppträdande i nordvestra Europa. — Vår Fågelvärld, **3**, p. 41. (Heri udførlig Literaturliste.)
- STEINFATT, O., 1937: Beobachtungen über das Brutleben des Zwergfliegenschnäppers in der Rominter Heide. — Ornith. Monatsberichte, p. 1—7.

J. A. GUILDAL.

Instinkt og Fornuft hos Fugle.

Om Fugles Artskarakter.

Af S. E. POULSEN.

I HOLGER POULSENS Afhandling „Tamme og sky Fugle“, D. O. F. T. **38**, 1944, p. 253, fremstiller Forfatteren den af mig i „Instinkt og Artskarakter hos Fugle“ D. O. F. T. **38**, 1944, p. 82, fremhævede Forskel i forskellige Arters Opførsel i Fangenskab som begrundet af deres forskellige Levevis. I nævnte Artikel har jeg særlig gjort opmærksom paa, at Arternes forskellige Opførsel ikke altid har sin Aarsag i forskellig Levevis, og som Eksempler har jeg blandt andet fremhævet Tornirisk, Grønirisk og Grønsisken, af hvilke de to sidste Arter har udpræget selskabelig Instinkt. Med speciel Artskarakter har jeg ment en Arts særlige Væsen, hvilket Udtryk nok kan anses som dækkende.

Forskellen i Væremåde hos de 3 nævnte Arter i Fangenskab kan ikke forklares blot nogenlunde sandsynligt ud fra forskellig Levevis. Som HOLGER POULSEN snart at betegne Grønsiskenens karakteristiske Tamhed som Udslag af selskabeligt Instinkt og snart som Fodertamhed klarer ikke dette Problem. Naar vildtfangede Grønsiskener derfor efter faa Ugers Forløb yngler og tillader, at man løfter Rederne ud fra deres Underlag, og uanfægtet vedbliver at ruge Æggene eller flyver til og fra Ungerne og mader dem, mens man staar med Reden i Haanden, kan Aarsagen ganske givet hverken skyldes selska-

beligt Instinkt eller Fodertamhed, men maa søges i Fuglens særlige Artskarakter. Omvendt er det paa samme Maade Torniriskens særlige Artskarakter, der bevirker, at denne Fugl i Fangenskab viser en saa stærkt afvigende Opførsel.

Andre Eksempler kan paa overbevisende Maade godtgøre Rigtigheden af det her fastholdte. I Fuglekongens Redetræ, f. Eks., kan man uden ringeste Skjul anbringe sig paa samme Gren, hvorpaa Reden hænger, uden at det generer den rugende Fugl. Selv naar nedhængende Kviste, der dækker Reden, fjernes, ruger eller mader Fuglekongen uanfægtet trods Menneskets Nærværelse. BENGT BERGS berømte Pomeransfugl viser en lignende Karakter.

Saadanne Fugle maa betragte Mennesket med en vis Lige-gyldighed, der ikke staar i noget Forhold til Levevisen; ellers vilde de reagere anderledes. Pirolen f. Eks. udviser i lignende Situationer en Opførsel, som næppe i Hysteri overgaas af nogen anden Art.

Disse Eksempler illustrerer hver for sig en Forskel i mange Arters Opførsel, som nok kan konstateres, men ikke forklares ud fra andre Aarsager end Forskel i Artskarakter.

Naar jeg har berørt Forsøget med Nattergalen og Rødhalsen, er det fordi H. POULSEN ikke har været opmærksom paa de særlige Ejendommeligheder, der knytter sig til Rødhalsen; i hvert Fald giver hans Fremstilling ikke Indtryk heraf. H. POULSEN betragter de to Arter som velegnede til Forsøget, „fordi de begge i Naturen er vant til at smutte gennem smaa Aabninger i tæt Krat“. Nattergalen er en Kratfugl, der i Naturen smutter ind og ud gennem Grenværkets Aabninger; men disse Aabninger har den ikke nødvendig at vise nogen særlig Opmærksomhed, idet de uden noget System fører ind og ud alle Vegne og derfor altid kan benyttes, som det tilfældigt passer Fuglen. For Rødhalsens Vedkommende er det derimod almindeligt ogsaa i Naturen, at den kun har een bestemt Aabning til sin Raadighed, f. Eks. Hullet i en Redekasse, eller et Træhul. Naar Fuglen gaar ind i Udhuse, Drivhuse eller lignende Steder, har den ofte ogsaa kun bestemte Aabninger til sin Raadighed, f. Eks. Murhuller eller ituslaaede Ruder. I Lighed med visse andre Arter er Rødhalsen derfor udrustet med særlige Egenskaber med Hensyn til disse Forhold, og af denne

Grund smutter den heller ikke som Nattergalen „tankeløst“ ind gennem en Burdør, men har Opmærksomheden henvendt paa selve Aabningen og bemærker i Modsætning til Nattergalen de mindste Forandringer og Hændelser, der sker i Forbindelse med den bestemte Aabning, som i Øjeblikket har dens Interesse. Det er muligt, at Rødhalsen er klogere end Nattergalen, men et Forsøg som dette siger dog intet i saa Henseende, idet begge Forsøgsfuglene blot slavisk har fulgt deres Natur.

I sin Afhandling, „Skyldes Fuglenes Adfærd Instinkt eller Fornuft“ i D. O. F. T., **36**, 1942, p. 196, beskriver H. POULSEN et Forsøg med Agerhøns og Kinesiske Dværgvagtler kontra Jagtfasaner. Dette Forsøg viser, at Jagtfasanen paa Grund af medfødte Egenskaber let klarer den Opgave, som de to andre Arter ikke formaar, fordi de ikke har de til Tilfældet nødvendige Egenskaber. Forfatteren slutter: „For den, der ikke kender disse Forhold, er Fasanen meget klogere end de andre“. Forholdet er efter min Mening det samme i Tilfældet Nattergal og Rødhals. Her er Rødhalsen, stillet overfor det beskrevne Forsøg, i Besiddelse af Overlegenhed i Kraft af medfødte Egenskaber, som Nattergalen fuldstændig mangler. Skal man derfor bevise Forskel i „Klogskab“, maa der tages fornødent Hensyn i Valget af Forsøgsfuglene.

Alle de for Forplantningen nødvendige Instinkter sættes normalt i Funktion ved en Række indre og ydre Paavirkninger. Den i Fangenskab isoleret opfostrede Fugl modtager ikke de ydre Paavirkninger fra en Artsfælle, og dens seksuelle Instinter opnaar ikke den Kontakt, der fremtvinger normal Opførsel. En saadan Fugls uudløste Drift bevirker efterhaanden, at de seksuelle Instinkter virker forstyrrende, saaledes at Fuglen bl. a. reagerer paa forskellig, paafaldende Vis overfor sin Plejer. Paa samme Maade forholder det sig med visse andre Instinkter, f. Eks. det selskabelige Instinkt. En gennem flere Aar enlig holdt Kanariefugle ♀ indtog Parringsstilling og udstødte de til Situationen normale Lyde, saa snart jeg nærmede en Blyant eller lignende Genstand til Buret, samtidig med at jeg efterlignede ♂'s Fløjten. Gaar man hurtigt ind til en Flok Høns, der gennem lang Tid har været uden Hane, er det ikke ualmindeligt at se en Høne trykke sig for

ens Fødder fuldstændig som for Hanen før Parringen. Parringsdriften hos en saadan Høne er efterhaanden blevet saa dominerende, at Flugtfølelsen for det indtrædende Menneske udløser omtalte Handling. (Hos Høns sker Parringen som Regel efter Hanens Forfølgelse af den udvalgte Høne.) Saadanne Udslag af Instinkter, der aldrig naar deres Maal, præger i forstærket Grad enhver enligt opfostret Fugls Opførsel.

Instinktets Væsen er gaadefuldt, men den eneste Maade at komme Problemerne nærmere ind paa Livet er Udførelsen af Forsøg, der belyser, hvordan Instinktets arbejder.

Replik angaaende Fugles Instinkter.

Af HOLGER POULSEN.

Til S. E. POULSENS Artikel ovenfor skal jeg knytte følgende Bemærkninger:

Forskellige Fugles Evne til at vænne sig til Fangenskab.

I min Artikel i D. O. F. T., **36**, 1942, p. 207 drejede det sig om paa et bestemt Sted at vise, at nogle Fugle paa Grund af deres Levevis har naturlige Forudsætninger for bedre at vænne sig til Indespærring bag Tremmer uanset Menneskets Tilstedeværelse, mens andre Fugle fra aabent Land har vanskeligt ved det. Selvfølgelig spiller Arternes forskellige Maade at reagere paa overfor Mennesket ogsaa en Rolle, men det var uden Betydning for mig til mit Formaal. Forfatterens Omtale af dette Forhold er intet Modbevis, men et Supplement, som i denne Forbindelse er overflødig, da det ikke drejede sig om en fuldstændig Redegørelse for dette Problem, men om et Led i en Fremstilling af et bestemt Forhold. Naar S. E. POULSEN siger, at min Forklaring ikke klarer Problemet, maa jeg hertil sige, at jeg aldrig har tænkt mig, at mine faa Linier skulde kunne klare det, men jeg har dog i min Artikel (D. O. F. T., **33**, 1944, p. 25—57) antydnet, at Tamhed er et indviklet Forhold, der langt fra er løst endnu. Naar S. E. P. skriver, at en rugende Grønsisksens Tamhed overfor Mennesket ikke skyldes selskabeligt Instinkt og Fodertamhed, har han ganske Ret, men det har jeg heller ikke nogetsteds givet Udtryk for. Det hele kommer af, at jeg ved Tamhed forstaar et betydeligt mere kompli-

ceret Forhold, og naar jeg taler om en enkelt Side af Grønsiskenens Tamhed, lader S. E. POULSEN denne Udtalelse dække alle Tilfælde af Tamhed hos Grønsiskenen.

Forsøget med Nattergalen og Rødhalsen.

Naar jeg sammenligner disse to Fugle, er det, fordi de begge er Jordsangere, der f. Eks. i Yngletiden træffes i tæt Krat, hvor de søgende efter Føde hopper igennem alle mulige Huller i deres Territorium, f. Eks. imellem Trærødder, i Kvasbunker og i Brændestabler. De har derfor begge naturlige Forudsætninger for at hoppe fra Bordet, hvor Buret staar, lige ind ad Døren og lære denne Aabning at kende.

Kun naar man ikke selv har set Forsøgene, vil man som S. E. POULSEN finde paa at sammenligne Forsøget Rødhals—Nattergal med Forsøget Agerhøne—Fasan. I det sidste Forsøg varer det ikke længe, før Fasanen flyver over Gitteret og gør det samme næste Gang, den udsættes for Forhindringer, mens Agerhønen ikke gør det. Disse Fugle opfører sig altsaa vidt forskelligt som Følge af deres forskellige Levevis; her er der en virkelig kvalitativ Forskel. Rødhalsen derimod opfører sig til at begynde med ligesom Nattergalen, de finder begge Døren lige tilfældigt. De bruger begge en vis Tid til at lære den at kende, og det gaar tøvende og usikkert i Begyndelsen, men Rødhalsen bruger kortere Tid. Endvidere kunde jeg stadig faa Nattergalen ind i Buret igen, selvom den Masser af Gange havde erfaret, at den derefter blev indespærret. Det kunde jeg ikke gøre med Rødhalsen; her var altsaa Tale om Dressur. At det drejede sig om en Læreproces, saas ogsaa deraf, at naar Døren i nogen Tid stadig holdtes aaben, glemtes den, og jeg kunde igen faa den ind. Det kalder man en Hæmning af en betinget Refleks. Forsøget viser tydeligt, at Rødhalsen i højere Grad end Nattergalen er i Stand til at lære. Den bruger en vis Tid til at uddanne tillærte Reflekser i Mod-sætning til Fasanen, der ikke alene har en særlig medfødt Egenskab, som Agerhønen mangler, men ogsaa i Forsøget tydeligt viser, at den er medfødt. Naar jeg stillede en Fugl med en hel anden Levevis overfor samme Opgave som f. Eks. en Havesanger, viste der sig en tydelig kvalitativ Forskel; den havde nemlig overordentlig svært ved at lære Opgaven. At

en Huleruger ikke er bedre egnet til at klare Opgaven, saa jeg, da jeg prøvede med en Rødstjert; den opførte sig ligesom Nattergalen. Naar Rødhalsen saa hurtigt føler sig hjemme i vore Udhuse om Vinteren, skyldes det, at den er lærenem, idet den hurtigt tilpasser sine medfødte Reflekser til nye Situationer.

Overfodring af Unger hos Stillids.

Da jeg har haft denne og mange andre Arter i Bur i mange Aar, kender jeg naturligvis ogsaa de Tilfælde af mislykkede Yngleresultater, som S. E. POULSEN omtaler.

I det Tilfælde, jeg omtaler (D. O. F. T., 36, 1942, p. 199), var der overhovedet ikke Tale om, at Aarsagen var fornyet Ynglestemning hos Fuglene, idet de ikke gjorde Yngleforsøg mere end den ene Gang i den paagældende Sæson. Som man ser af førnævnte Sted i min Artikel, er Iagttagelsen medtaget som Eksempel paa Uforanderligheden i en Instinkthandling, der kommer til Udtryk, naar en Handling bliver udløst af en anden Impuls, end den plejer. S. E. POULSEN generaliserer ud fra dette og tillægger mig en Mening, jeg aldrig har udtrykt, idet han skriver: „Forfatteren fastslaar, at Aarsagen o. s. v.“, men dette maa staa for hans egen Regning. Ungerne skal vise Sultreaktion for at udløse Forældrenes Fodringsinstinkt. Spurvefugleunger i Reden er i Almindelighed aldrig mætte, de fodres hele Dagen med korte Mellemlum, sml. BERGMAN (Vår Fågelvärld, 4, 1945, p. 136). De øvrige Livstegn, som den mætte, ikke „tiggende“ Unge viser, spiller ingen Rolle for Forældrenes Fodringsinstinkt. Med „overfodrede Unger“ mener jeg Unger, der er fodret saa rigeligt, at de ikke viser Sultreaktion. Dette ser man, naar man selv mader Fugleunger op, eller hos Burfugle, og her kan det ske, at Fuglens eget Sultrefleks blokerer Fodringsinstiktet, saa at den selv sluger Bidden, naar Ungerne ikke „tigger“. I det nævnte Tilfælde er Ungernes Sultreaktion Forældrene et Kriterium for, om disse overhovedet lever. Fuglene blev paa Grund af den lette og hurtige Adgang til rigeligt Foder foranlediget til at fodre Ungerne mere end i Frihed. Herved blev Ungerne mætte, hvad der aabenbart ikke er Tilfældet i Naturen, og viste ikke Sultreaktion. Paa denne abnorme Udebliven af Ungernes Instinkthandlinger svarede Forældrene med at anse dem for døde og kaste dem ud af Reden.

Seksualophidselsen hos Fugle i Fangenskab.

S. E. POULSEN begaar en Fejltagelse, naar han ikke skelner imellem, om en Burfugl faar sit Seksualinstinkt udløst af et eller andet artsfremmed Objekt, eller om den, ogsaa naar en Artsfælle af det modsatte Køn er til Stede, faar det udløst af et artsfremmed Objekt. I det første Tilfælde skyldes det, at den enlige Fugl mangler en Partner, og den retter derfor sin Kønsdrift imod Mennesket, hvad der f. Eks. er Tilfældet med den Triel, der findes mellem Vadefuglene i Zoologisk Have, idet den viser Parringsdans overfor det Menneske, der nærmer sig. Det kalder man en Tomgangsreaktion. I det andet Tilfælde drejer det sig om en enligt opfostret Fugl, der aldrig har set sine Artsfæller og derfor faar sit Seksualinstinkt udløst af Mennesket, ogsaa naar Artsfællen er til Stede. Her er altsaa Tale om en Prægning. Herved berører vi atter det forunderlige Forhold, at Mennesket under visse Forhold kan træde i Artsfælens Sted, men herom har jeg berettet tidligere (D. O. F. T., **38**, 1944, p. 254—55); iøvrigt vil jeg henvise til Literaturlisten sammesteds.

I min Artikel (D. O. F. T., **36**, 1942, p. 193) drejede det sig om en ganske bestemt Side af Fuglenes Psykologi belyst ved en Del spredte Eksempler fra mange forskellige Omraader af Fuglenes Biologi. Naar andre Livsforhold stilles i Forgrunden, maa ogsaa Fuglenes Opførsel fortolkes anderledes, men det er en anden Historie.

Vi slutter hermed Diskussionen om „Instinkt og Fornuft hos Fugle“. Tidligere Artikler om dette Emne findes i D. O. F. T., **36**, 1942, p. 193; og **38**, 1944, p. 252 (af HOLGER POULSEN) og **38**, 1944, p. 82 (af S. E. POULSEN).

Red.